

מסות

מחאת המילואים – איזה חוזה הופר?

פרופ' יגיל לוי

האוניברסיטה הפתוחה

מחאת המילואים נגד ההפיכה המשטרית ביטאה תופעה חסרת תקדים אפילו בקנה מידה עולמי – אנשי מילואים בדמוקרטיה (חלקית) מאיימים באופן קולקטיבי בסרבנות, אך בשונה מהמקובל בעבר, המחאה אינה מכוונת נגד אופי הפעלתו של הצבא, אלא נגד אופי המשטר. לראשונה בשיח הישראלי אף דיברו אנשי מילואים על החוזה שיופר בין המדינה ובינם אם תתמש ההפיכה המשטרית, כלומר תאושר החקיקה שממשלת נתניהו מקדמת ונתפסת ככזו המשנה את פניה של הדמוקרטיה בישראל. במאמר זה אני מבקש לתרום לבירור השאלה מהו החוזה שהופר. לא אתייחס לשאלה האם איומי המילואימניקים ביטאו סרבנות או רק איום לנקוט בה או הפסקת התנדבות. גם לא אדון בלגיטימיות של המהלך, אלא רק במהותו. נכון למועד כתיבת המאמר, מהלכי החקיקה הוקפאו לטובת הידברות בין תומכי ההפיכה למתנגדיה.

למחאה היה ממד מעמדי מובהק – היא הייתה מחאה של המעמד הבינוני-חילוני. קבוצה זו, שהיוותה חוט השדרה החברתי של הצבא בעבר, צמצמה משנות ה-80 את נוכחותה בתפקידי הצווארון הכחול של המערכים הקרביים, וביססה את אחיזתה במערך הטכנולוגי המתפתח, לצד שימור נוכחותה בתפקידי לחימת העילית, בראש ובראשונה בחיל האוויר. את אחיזתה בתפקידים אלה מינפה למאבק בהפיכה המשטרית.¹³³ [בעצומה](#) שניסחה התנועה ובה הודיעה על השתחררות חבריה מהחובה להתנדב ולשרת נכתב: "ההפיכה המשטרית והעברת החוקים הנלווים לה בכנסת, מבטלת את הצביון הדמוקרטי של המדינה, ומהווה הפרת החוזה בינינו לבין המדינה, שמכוחו ראינו עצמנו מחויבים להתנדב" (ההדגשה הוספה). זו הפעם הראשונה שאנשי מילואים מדברים, לפחות במפורש, על הפרת חוזה. "שיח החוזים" מאפיין את חוקרי האקדמיה, ובפרט שמדובר בחוזה שאינו כתוב ואף לא מוצהר. שיח זה גלש מהאקדמיה לציבור. לכן חשוב לברר מהו החוזה המופר. כפי שהראו ניר גזית, עדנה לומסקי-פדר ואייל בן-ארי [בעבודתם](#) המשפיעה, החוזה בין המדינה לאנשי המילואים מורכב משלושה חוזים ברמות שונות: חוזה ברמת המיקרו של החייל היחיד מול הצבא; חוזה ברמת הביניים של היחידה הצבאית; וחוזה ברמת המקרו של אנשי המילואים כקולקטיב מול המדינה, המעודד מיקוח בעיקר על האופי הפוליטי של

¹³³ זיהוי המערכים בהם התפתחה מחאה משתקף באתר תנועת "[אחים לנשק](#)", שאיגדה את התארגנויות אנשי המילואים.

המשימה הצבאית. חוזה המקרו, כך [טענת](#) בעבר, הוא רפובליקני. הוא מבוסס קודם כול על המרה של הקרבה צבאית בביטחון, שהמדינה מספקת לאזרחיה. זהו הבסיס לקיומה של כל מדינה. אבל החוזה מעניק גם תגמולים ספציפיים, ובמרכזם תגמולים סמליים. במקרה של ישראל, בין המדינה ובין המעמד הבינוני-חילוני כונן חוזה רפובליקני, והוא נבנה על המרת ההקרבה הצבאית בתגמולים סמליים, ובמרכזם הדומיננטיות החברתית שהוקנתה למעמד זה. הדוגמה הבולטת היא המעמד המועדף לו זכתה ההתיישבות העובדות הוותיקה, שתרומתה הצבאית עלתה משמעותית על משקלה הדמוגרפי ושימשה אותה להצדקת מעמדה. חוזה זה הופר בעיקר משנות ה-80 ככל שהדומיננטיות של המעמד הבינוני-חילוני אותגרה בידי קבוצות אחרות, ובמרכזן מזרחים ממעמד הביניים ומטה והציונות הדתית, שאת מעמדם קידם מהפך 1977, נשחקה יוקרת הצבא, שהקרינה על יוקרת הקבוצה המזוהה עם התרומה לצבא, והחברה בישראל התפתחה כחברת שוק שסיפקה למעמד הבינוני מקורות לגיטימציה החלופיים להקרבה צבאית, בראש ובראשונה הישגיות אישית. אדגיש – החוזה הוא קונסטרוקציה סובייקטיבית, כלומר אין הוא מוצהר וודאי לא פורמלי. מה שקובע הוא האופן שבו חשים הצדדים, במקרה זה בעיקר אנשי המילואים, עד כמה הוא מקוים. בצבא המגוייס בחובה, לתגמולים הסמליים משקל מהותי יותר מלגמולים חומריים.

לתגמול הסמלי, המקנה דומיננטיות חברתית, מספר מרכיבים מרכזיים ונציין במישור התיאורטי שניים הרלוונטיים לדיוננו במחאה. הראשון רלוונטי ל"[צבא אזרחים](#)", כלומר צבא שהשירות בו נתפס סגולה אזרחית (מה שמכונה ברטוריקה הישראלית "צבא עם"), והחייל אינו מייצג את עצמו אלא את הקהילה שלמענה הוא נלחם. הקרבתו היא סוג של שליחות למען אידיאל נשגב, כמו הבטחת הדמוקרטיה והחירות. האידיאל שלמענו החיילים נלחמים משתקף גם בסדר הפוליטי, שהם חותרים לכונן עם שובם משדה הקרב. זוהי הליבה של הזכות הפוליטית שמקנה ההקרבה הצבאית, והיא מעוגנת בסמל של "האזרח-חייל", מורשת המהפכה הצרפתית. הזכות הפוליטית התפרסה גם לזכויות חברתיות, שמילאו תפקיד בכינונה של מדינת הרווחה.

המרכיב השני הוא [הכרה](#) של החברה בתרומה הצבאית של החייל, ובעיקר התרומה של הקבוצה החברתית שהוא משתייך אליה. זהו אינו רק תגמול סמלי במושגים של יוקרה חברתית, אלא ניתן להמיר הכרה גבוהה בסטטוס חברתי ובזכויות, וההכרה גם משפיעה על ההון הסמלי שהחיילים מפיקים משירותם הצבאי. בעוד המרכיב הראשון של החוזה, זכויות, מתקיים מול המדינה, ולו ביטויים פורמליים, המרכיב השני, ההכרה, כרות מול החברה האזרחית ואין הוא פורמלי.

שני תגמולים חוזיים אלה נפגעו קשות עקב ההפיכה המשטרית, ובכך הפרו את החוזה. כדי להבין זאת בהקשר היסטורי, נחזור למלחמת לבנון הראשונה (1982–1985). היה זה האירוע המטלטל ביותר בהיסטוריה של יחסי צבא-חברה, שהביא את המעמד הבינוני-חילוני, אז בעיקרו אשכנזי, להתנגד להקרבה הצבאית. הפגנות אנשי מילואים נגד התארכות המלחמה, סרבנות מאורגנת ומחאת הורים שכולים בטאו מחאה תקדימית, שבהמשך

קבלה ביטוי גם בשחיקת המוטיווציה של חיילים לשרת ולהקריב. המשבר, להבנתו, לא נבע מההתנגדות למלחמה לכשעצמה, אלא מהפרת החוזה שבין החיילים למדינה בעצם הפגיעה בשני התגמולים. תגמול האזרחות הפוליטית נפגע במלחמה ("מלחמת ברירה"), שיעדיה לא הוסכמו בציבור, ובפרט שעוצבו בידי ממשלת ימין שלא ייצגה את המעמד הבינוני-חילוני, שזוהה אז עם תנועת העבודה המובסת. תגמול ההכרה נפגע עקב הקונפליקט הפוליטי-עדתי של אותם שנים, שהביא להטלת ספק בתרומתו הצבאית של מעמד זה. ביטוי בולט היה להתקפה מימין על התנועה הקיבוצית, שכאמור תרומתה הצבאית ההיסטורית בלטה מאוד, עד כי ראש הממשלה מנחם בגין הציג בבחירות 1981 את הקיבוצניקים כ"מיליונרים עם בריכות שחייה". אין פלא שהקיבוצניקים מילאו כעבור שנה תפקיד חשוב במחאה נגד המלחמה, שבה איבדו רבים.

הפרה דומה התחוללה בניסיון ההפיכה המשטרית של 2023. הזכות הפוליטית נשללה בעצם המהלך ובתוצאה המתוכננת שלו. ראוי להתעכב לרגע על [המאמר](#) הקשה של רס"ן (מיל) א', שהודיע ב־9 בפברואר 2023 מעל דפי עיתון "הארץ" שלא ישרת עוד במילואים. המכתב היה בין הסנוניות הראשונות של המחאה. במכתב בלטה תמה שתחזור על עצמה במחאה. "שירתתי תחת ממשלות שמאל, מרכז וימין, גם כאשר התנגדתי לחלוטין לעמדותיהן", אמר הקצין. המשמעות היא שאיש המילואים מוותר על מרכיב באזרחותו הפוליטית כאשר הוא מקריב למען מטרה שאינו שותף לה פוליטית, אבל הדבר מחייב את המדינה להבטיח שהחלטה להשתמש בכוח צבאי תישען על סמכות לגיטימית. הלגיטימציה של סמכות זו מתערערת עתה, לדעת הקצין, מעצם כך שהוא מטיל ספק בלגיטימיות של הממשלה הנבחרת לחולל רפורמה משפטית, שאינה מוסכמת על מרבית האזרחים והאזרחיות. רס"ן (מיל) א' אפילו לא דן בפירוט באיזו חברה תעוצב בעקבות ההפיכה, אלא בראש ובראשונה בלגיטימיות של התהליך. במונחים של חוזה רפובליקני, המדינה פוגעת באזרחותו הפוליטית. זוהי המשמעות של האמירה שחזרה על עצמה במכתבי המחאה, לאמור, ההפיכה "מבטלת את הצביון הדמוקרטי של המדינה", כלומר מערערת את הזכות האזרחית הפוליטית של אזרחיה, שהיא הזכות הבסיסית המוקנית בתמורה להקרבה צבאית, וקודם כול לקבוצות החברתיות שמהן באים המקריבים. המיקוד של המחאה בלגיטימיות של התהליך, ולא רק של התוצאה, בולטת גם לנוכח זאת שתופעות שונות של הימנעות משירות החלו בעוד לפני שהושלמה החקיקה, כמו [הודעת](#) טייסים על אי התייצבות לאימון.

החוזה המקנה אזרחות פוליטית הוא החוזה הבסיסי שכורתת הרפובליקה עם אזרחיה, וכשהוא מופר – יכולים האזרחים להתנגד להפעלת אלימות, בראש ובראשונה אלה הנושאים את ההקרבה הצבאית על גבם. ברוח זו מוצע לקרוא את [טענתו](#) של קצין מילואים ראשי לשעבר תא"ל (מיל) אריאל הימן. לדבריו, בגלל ערעור הדמוקרטיה אנשי המילואים "לא יכולים לסמוך על כך שהמשימות שהם יקבלו בעתיד יהיו באותה רוח שהייתה כשכרתו את החוזה הסמוי שלהם עם המדינה". בפרשנות מרחיבה נאמר, שכאשר לדעת אנשי המילואים מתערערת הדמוקרטיה, מתערערת גם יכולתם להשפיע על אופי

משימותיהם, כאזרחים בחברה דמוקרטית המעצבים את האופי הפוליטי של משימות הצבא. ולכן הם מבקשים מראש להימנע מלבצען.

לכאורה, הפגיעה בדמוקרטיה היא בכלל האזרחים. אבל כאשר ממשלת ימין-דתיים מחוללת את השינוי היא נתפסה כמי שפועלת נגד קבוצה מסוימת, המעמד הבינוני-חילוני, וקבוצה זו היא שיצאה להיאבק בשם תרומתה הצבאית. זאת בפרט לאור התגמול השני שנשלל, הוא תגמול ההכרה החברתית.

בדומה לשיח ערב מלחמת לבנון הראשונה, פוליטיקת הזהויות שהתעצמה בשיח הציבורי בישראל מקעקעת את ההכרה בתרומתה של הקבוצה, שרואה את עצמה כקבוצת עילית מקריבה. כפי שטענתי בספרי [יורים ולא בוכים: המיליטריזציה החדשה של ישראל בשנות האלפיים](#), מאז האנתפאדה השנייה החל להתפתח "רפובליקניזם שלילי". בעוד השיח הרפובליקני המסורתי הבלטי את המעלות הטובות של התורמים, ובכך הקנה לגיטימיות למעמד ולתגמול, השיח הרפובליקני השלילי, יותר משמבקש לרומם את התורמים, עוסק בגינוים של הלא-תורמים, מי שאינם לכאורה ישראלים תקינים. הרפובליקניזם השלילי מתבטא לדוגמה בביקורת על בני הקיבוצים על שאינם תורמים כבעבר, או בתלונת ראש אגף משאבי אנוש, אלוף אלעזר שטרן, שמתח ביקורת פומבית על כך שבני תל אביב אינם מיוצגים במפת השכול במלחמת לבנון השנייה.

רפובליקניזם שלילי גם מאפיין את השיח החרד"לי בעיקר לאחר ההתנתקות (2005). למשל הרב אלי סדן, ראש מכינת עלי, [הדגיש](#) את הצורך של הציונות הדתית לטהר את הצבא מזיהומו החילוני ואמר על מייסדי חיל האוויר: "הם הקימו חיל מופלא [...] אבל הביאו משם (מארה"ב ובריטניה) גם את 'תרבות הטיס' של עמים אלו, הספוגה בשחצנות, יין ונשים". אין תמה כי [מתקר](#) שבחן את תקפות הססמה "הטובים לטיס", מצא שטייסי המילואים מהדור הצעיר יחסית מאמינים שנשחקה תדמית הטייסים בשל ירידה במעמד החברתי של הצבא.

בעשור השלישי של שנות האלפיים התעצם הרפובליקניזם השלילי, משרבו הפרסומים על ההסללה האתנרמעמדית ליחידות הטכנולוגיה המאווישות בצעירי קבוצות חברתיות מבוססות, בשיעור העולה על שיעורם באוכלוסייה. כחלק מכך הובלטה התשואה הכלכלית המוקנית לחיילים לאחר שחרורם. המחשה מובהקת סיפק ארז תדמור, מייסדי תנועת הימין "אם תרצו". בהפגנת תמיכה בראש הממשלה נתניהו שהתקיימה באוקטובר 2019 הוא ביקר בחריפות את אי השוויון החברתי, וזיהה את השמאל עם אליטות הכוח במדינה. בהתייחסו לשירות הצבאי [אמר](#) תדמור: "הילדים שלהם כבר לא משרתים בגולני או במג"ב או בגבעתי [...] הילדים שלהם מנצלים את הצבא כדי להתקמבן. הם הולכים ל-8200, הם הולכים לתלפיות, הם הולכים למודיעין".

ניתן להניח שהרפובליקניזם השלילי גילם עבור אנשי המילואים של המעמד הבינוני-חילוני מרכיב בהפרת החוזה, כלומר, כרסום בהכרת תרומתם, גם אם זה לא בהכרח נאמר במפורש, וכנגד הפרה זו הוא התקומם. כך אני קורא את ההבלטה של סמלים צבאיים באירועי המחאה במשולב עם היציאה נגד פוליטיקת הזהויות. לדוגמה אלוף (מיל') אורי

שגיא [אמר](#) בנאום בעצרת בחיפה: "40 שנה הייתי בשירות המדינה, באהבה רבה, כי זו המדינה שלנו. לחמנו בכול הגזרות [...] מעולם לא בדקנו מי אשכנזי ומי מזרחי, מי דתי ומי חילוני מי מההתישבות העובדת מי עירוני ומי מהפריפריה. שם בגולני המצאנו את הביטוי 'אחי', וזה היה אמיתי". שגיא, בעצם, ביקר את פוליטיקת הזהויות המפחיתה את מעמד התורמים של העבר. בעוד משרתי העבר ומשפחותיהם הבליטו את תרומתם בטקסט מחאה, משרתי ההווה תרגמו זאת להפגנת כוח בסירוב לשרת בעתיד. לא כאן המקום לדון ביחסים שבין שני מרכיבים אלה של התגמול הסמלי. אציין רק שהתשתית לתפיסה של הפרת חוזה מתהווה כאשר ההכרה החברתית נפגעת. אבל החוזה יוצא מאיזון כאשר הזכויות נפגעות, ואז מתפתחת התנגדות של אלה שעבורם החוזה הופר. בנסיבות אלה חשה הקבוצה שעליה להפגין את עוצמתה מול אלה המנסים לפגוע בה באמצעות עוצמתם השלטונית. אז היא גם חשה משוחררת יחסית להתנער מהמוסכמה המיליטריסטית, המעמידה את חובת ההקרבה מעל לפוליטיקה. כך בלבנון הראשונה וכך גם עתה.

אלא שבמקרה הנוכחי, ההפרה התעצמה תוך כדי המחאה, משחלה שחיקה נוספת ברמת ההכרה החברתית. בשלב ראשון הוצגו המפגינים כאנרכיסטים וכרדיקלים. את "בריכות השחייה" של הקיבוצים החליפו ה"רולקסים" של מפגיני ההווה, כפי [שכינה](#) זאת ח"כ דוד אמסלם. בשלב מתקדם יותר, כשהתפתחה הסרבנות, [כינתה](#) שרת ההסברה גלית דיסטל אטבריאן את הטייסיים המאיימים "נפולת של נמושות" (כינוי שהודבק בעבר ל"יורדים" מישראל), ושר התקשורת שלמה קרעי [אמר](#): "מי שאומר אני לא אתגייס למילואים [...] בגלל שהממשלה הזאת לא מוצאת חן בעיניי, אז בהחלט שיילך לעזאזל". כך הפכו קבוצות העילית הצבאית של האתמול למי שזוכים לגינוי מנציגי הממלכה, ובמקרה זה נציגים הדוברים בשם הקולקטיב המזרחי ממעמד הביניים ומטה. החרפת ההפרה העניקה רוח גבית מחוזקת למחאה, דוגמת [המחאה](#) של אנשי מילואים מול ביתו של השר קרעי. יתר על כן, המחאה המחישה את שחיקת הרפובליקניזם בישראל. בשונה מהרפובליקניזם המסורתי, שבמסגרתו קבוצה חברתית מצדיקה את מעמדה החברתי בתרומתה הצבאית או דורשת זכויות בעבור תרומתה, אם מעמדה החברתי שולי, כאן הדרישה הייתה לשימור זכויות. המוחים לא ביקשו, למשל, לעצב מחדש את פני החברה, אלא הסתפקו בדרישה לשמר את הדמוקרטיה, כלומר את הפרופיל הקיים של הזכויות המוקנות לאזרחים ולאזרחיות.

בהקשר הזה צריך להבין גם את [הססמה](#) של המוחים "צבא עם יכול להתקיים רק בדמוקרטיה". לבל יהיה ספק, גיוס חובה יכול להתקיים גם במשטרים לא דמוקרטיים. אבל המוחים כמו ביקשו לחזק את המשמעות של "צבא אזרחים" המגולמת בביטוי הסמלי "צבא עם". לפי משמעות זו, הלגיטימציה של גיוס חובה בנויה על ציות וולונטרי. הוולונטריזם הזה מאוים כאשר משתנה אופי המשטר. החוזה הרפובליקני, שמכוחו מתגייסים החייל והחיילת מתערער, במובן זה שערכיו מתכווצים – התמורה להקרבה פוחתת מהבטחת זכויות פוליטיות להבטחה הבסיסית לביטחון (המאפיינת, כאמור,

הבטחה של כל מדינה באשר היא לאזרחיה). כך נפגעת המוטיבציה להתגייס, וגובר הצורך באמצעי אכיפה. אכיפת גיוס עומדת בסתירה לאחר [מהעקרונות המכוננים](#) של "צבא אזרחים" ומכאן הססמה.

בהקשר הזה נכון להבין גם את המחאה שהתפתחה נגד הכוונה לשנות את מתווה הגיוס, ולהוריד את גיל הפטור של חרדים. מנקודת המבט של אנשי מילואים, במקרה זה תנועת "מפקדים למען ביטחון ישראל", מהלך זה משתלב בהפיכה המשטרית כ: "פרק נוסף בחקיקות שתוצאתן פגיעה בחוסן הלאומי של ישראל". לבד מהעובדה שרעיונות להורדת גיל הפטור של חרדים [קודמו](#) בממשלת בנט-לפיד, המתווה החדש, בייזומו בידי ממשלת הימין, נתפס כמרכיב בהפרת החוזה, במובן של פגיעה נוספת בהכרה במעמד המגויסים. הפעם ההקשר קובע. בשונה מהחקיקה שקודמה בממשלת בנט משיקולים כלכליים של עידוד שילובם של חרדים בשוק העבודה, ולכן לא עוררה התנגדות משמעותית, היוזמה של ממשלת הימין נתפסה כמהלך נוסף המגמד את ערך השירות הצבאי ביחס ללימוד תורה. ההתחייבות הקואליציונית לחוקק את "חוק יסוד לימוד תורה" תמסד את הפטור החרדי משירות צבאי (בעיקר כהתגוננות מפני התערבות נוספת של בג"ץ), [בקביעה](#) כי: "מי שיקבלו על עצמם להתמסר ללימוד תורה לתקופה משמעותית ייחשבו כמי שמשרתים שירות משמעותי את מדינת ישראל והעם היהודי, וכי תהיה לך השלכה על זכויותיהם וחובותיהם". במילים אחרות, ערך השירות הצבאי ישווה ללימוד תורה. קידום החקיקה עשוי, אפוא, להצית מחדש את שיח השוויון בנטל שדעך בעשור האחרון. אלא שהחתימה המעשית של השיח אינה לחלוקה מחדש של הנטל, שאינה נתפסת כמציאותית, אלא לתיחום מחדש של הגבולות בין "ישראלים תקינים" ל"חרדים", כמהלך נגד של רפובליקניזם שלילי, המנסה להשפיע מחדש על ההיררכיה החברתית בהתאם לקריטריון התרומה הצבאית.

ההשלכה של תהליכים אלה על עתיד מודל גיוס החובה מגלמת פעולה של "אפקט ראצ'ט". כפי שמלמדת האנלוגיה של מלחמת לבנון הראשונה. גם כאשר חוסלה עילת המחאה, כלומר הצבא נסוג מלבנון, המוטיווציה שנשחקה לא חזרה לרמתה הקודמת. בעיקר יובאה לשיח הישראלי התפיסה המערבית של רגישות לחללים צבאיים, כלומר הצבת התניות על סמכותה של המדינה להקריב חיים, אם למלחמת ברירה ואם אפילו למהלכים צבאיים שנויים במחלוקת, כמאפיין את מחאת השכול של "ארבע אימהות" ואף זו שהתפתחה לאחר מלחמת לבנון השנייה.

גם למחאה הנוכחית יהיה בוודאי אפקט דומה. סביר שינמיך עוד יותר רף ההתנגדות של המעמד הבינוני-חילוני למהלכים צבאיים עתידיים שיקדמו מוסדות המדינה, משהתפתח התקדים של מחאה נגד רפורמה משטרית. עצם ההישענות על תמה של "חוזה" מגמישה את האפשרות לטעון לעתיד להפרתו. סביר גם שלשיח הדה-לגיטימציה (הרפובליקניזם השלילי) שהתפתח במהלך המחאה נגד המעמד הבינוני-חילוני תהיה תרומה שלילית נוספת על נכונותו להקריב. לא בכדי התפתחה המחאה גם נגד הורדת גיל הפטור לחרדים.

אלא שבדומה למקרה לבנון הראשונה, בידי המדינה כלים להשיב לידיה את האוטונומיה שנפגעה בהפעלת הצבא. כשם שהמלחמה עודדה את גיוון הרכבו של הצבא, כך שירד

המשקל של המעמד הבינוני-חילוני בשדרה הלוחמת, וצומצם התפקיד של צבא המילואים, כלומר טופלו מחוללי המחאה, סביר להניח שזה יהיה האפקט גם עתה. אחיזתו של המעמד הבינוני-חילוני בצבא תדעך עוד יותר ככל שתתממש [מדיניות הצבא](#) להכפיל את שיעור המשרתים מהפריפריה ביחידות הטכנולוגיות וכך להישען על קבוצות, שלא ימהרו בעתיד להתקומם. בזאת ישוקם, גם אם חלקית, חופש הפעולה של הצבא והפוליטיקאים. יתר על כן, [ההליכה הבלתי נמנעת](#) של הצבא למודל גיוס התנדבותי יכולה לקבל רוח גבית מהמחאה האחרונה. התמקצעות הצבא, במובן של תשלום שכר עבור שירות ארוך יחסית, הוא מהלך המגביה את החומות בין הצבא לחברה, ומגביר את אטימתו להשפעות פוליטיות חיצוניות. זה כבר יכונן חוזה חדש בין הצבא ובין משרתיו משרתותיו על חורבות החוזה הנוכחי.